

O ESTUDIO DO GALEGO EN RUSIA¹

XENIA V. LÁMINA
Universidade de San Petersburgo

De acordo co testemuño da maioría de fontes bibliográficas², o estudio da lingua galega en Rusia iniciouse moito máis tarde có estudio da historia, etnografía e literatura de Galicia. O interese científico por esta lingua, actualmente cooficial en Galicia, non ten no noso país as profundas e antigas raíces que ten o estudio da lingua castelá.

A primeira publicación dedicada ó galego aparece en 1929 na primeira edición da *Gran Enciclopedia Soviética* (tomo 14). Titúlase “O dialecto galego” e pertence ó célebre traductor e crítico literario Fiodor V. Kellin. Do título deste artigo constatamos que o galego se cualifica de “dialecto” e que se lle nega o status de lingua románica independente.

Un trato parecido recibe esta lingua na segunda edición da *Gran Enciclopedia Soviética* en 1952 (tomo 10): chámasele “dialecto do portugués algo españolizado”.

Na terceira edición da *Gran Enciclopedia Soviética*, en 1972 (tomo 10), rexístrase certa incoherencia: por unha banda, dise que “a literatura galega desenvolveuse no dialecto galego do portugués”, e, por outra, recoñécese que o galego, igual que o castelán, portugués e catalán, forma parte do subgrupo das linguas ibero-románicas (tomo 22, 1975, artigo “Linguas románicas”, pp. 193-194).

Esta diversidade no tratamento que recibe o galego reflicte o feito obxectivo de que esta lingua recibiu o recoñecemento como tal nos estudos románicos internacionais de xeito tardío e non unánime.

¹ Traducido do orixinal español por M. dos Anxos Sobrino Pérez.

² Revisten especial interese no noso tema o libro do académico M. Alekseiev *Rusia y España: una respuesta cultural* (versión directa do ruso e prólogo de J. Fernández Sánchez), Madrid, 1975; *Ispanistika v SSSR. Bibliografía 1918-1969* (“Os estudos hispánicos na URSS. Bibliografía 1918-1969”), Moskva, 1970; así como os dous tomos da obra bibliográfica editada en 1986 polo Instituto de Lingüística da Academia de Ciencias da URSS titulada *Iberoromanskoye yazykoznanie v SSSR. Bibliografía 1918-1984* (“Lingüística ibero-románica na URSS. Bibliografía 1918-1984”).

Momento importantísimo no estudio das linguas ibero-románicas en Rusia é 1941, ano da publicación da célebre obra do académico Vladimir F. Shishmariov (1875-1957) “Ensaio sobre a historia das linguas de España”³. Foi o primeiro traballo de recompilación destas características en lingua rusa. Na mencionada obra o autor aborda a historia das linguas castelá, catalana, galega, portuguesa e vasca desde a súa ampla base cultural e histórica, e atendendo en todo momento á estreita interacción existente entre as denominadas historia interna e externa dun idioma. V. F. Shishmariov consideraba que as linguas da Península Ibérica constituían “un interesantísimo e riquísimo campo de estudio tanto para o teórico da lingüística como para o historiador do idioma” (p. 7) e que o estudio das relacións entre as linguas da Península conduce a “interesantísimos problemas teóricos e históricos” (p. 8), tales como a relación entre idiomas pertencentes a distintos sistemas, a interferencia e o bilingüismo e a clasificación das linguas románicas.

V. F. Shishmariov inclúe o galego no seu ensaio sobre o portugués (“Galego e portugués”, pp. 243-269), aínda que apunta a posibilidade de recoñecelo como lingua independente, idea que será posteriormente desenvolvida por moitos ibero-romanistas rusos.

Os problemas teóricos da lingüística románica e xeral, o estudio dos cales se fundamentaba nunha ampla base documental, así como o programa trazado polo autor dos “Ensaíos” con moitos anos de antelación, determinaron os intereses dos especialistas formados na escola filolóxica do académico Shishmariov.

Nos anos da posguerra, moitos dos principais especialistas en linguas románicas empezaron a utiliza-lo galego nas súas investigacións comparativas.

Lugar especial merecen aquí as obras da catedrática da Universidade de Leningrado, Olga K. Vasilieva-Švede (1896-1987), unha da fundadoras dos estudos ibero-románicos rusos. Olga K. Vasilieva-Švede combinaba unha sólida formación clásica con profundos coñecementos de varias filoloxías, dominando á perfección varios idiomas románicos e os seus correspondentes dialectos. No transcurso de case corenta anos conseguiu que tanto o galego como o catalán deixaran de ser considerados idiomas exóticos.

O. K. Vasilieva-Švede publicou varios artigos sobre temática galega, como por exemplo: “Introducción á problemática do galego (algúns trazos específicos das formas non persoais do verbo)” (1966), “Poesía satírica galaico-portuguesa e provenzal dos séculos XIII-XV”

³ Shishmariov V. F., *Ocherki po istorii yazykov Ispanii*, Moskva-Leningrad, 1941.

(1976), “As linguas catalana e galega na cultura dos pobos da Península Ibérica” (1983)⁴.

O. K. Vasilieva-Švede presentou relatorios sobre os resultados das súas investigacións nos XII, XIII, XIV, XVI e XVII Congresos Internacionais de Filoloxía e Lingüística Románicas. Nalgúns deles foron utilizados materiais comparativos galegos⁵.

As obras do académico Gueorgui V. Stepanov, Director do Instituto de Lingüística da Academia de Ciencias da URSS, membro estranxeiro da Real Academia Española da lingua (1919-1986), conferiron un considerable impulso ós estudos dos problemas sociolingüísticos do galego, especialmente a súa monografía *Tipoloxía das situacións e estados lingüísticos nos países de fala románica* (1976) e o artigo “Sociolingüística das linguas da Península Ibérica” (1983)⁶.

G. V. Stepanov manexa nas súas obras amplo material de linguas románicas, que estudia desde o punto de vista histórico para desenvolve-la súa teoría sobre a relación existente entre o sistema externo dun idioma e a súa estrutura interna. Suxeriu e desenvolveu o concepto de “estado” e “situación” lingüísticos, demostrando a importancia que os factores sociais revisten no feito da diversificación lingüística.

Aceptando que a situación e a cuestión do galego constitúen un dos máis complexos problemas da sociolingüística románica, G. V. Stepanov aportou convincentes argumentos, definitivos segundo o noso xuízo, en favor da independencia do galego como lingua: “Desde o

⁴ “K voprosu o galisiiskom yazyke (nekotoryye cherty nelichnyj form glagola)”, en *Romanskaya filologiya. Uchenyye zapiski Leningradskogo universiteta. Seriya filologicheskij nauk*, Vyp. 70, pp. 23-38; “Galisiysko-portugalskaya i provansalskaya satiricheskaya poeziya XIII-XV vv.”, en *Sravnitelnoye izuchenie literatur*, Leningrad, pp. 334-340; “Katalanskiy i galisiyskiy yazyki v kulture narodov Pireneiskogo poluostrova”, en *Iberica. Kultura narodov Pireneiskogo poluostrova*, Leningrad, pp. 116-136.

⁵ “La categoría del aspecto verbal en las lenguas pirenaico-romances (español, gallego, portugués, catalán)”, resumos das comunicacións presentadas ó XIII Congreso Internacional da Lingüística e a Filoloxía Románicas, Québec (Canadá), 1971; véxanse tamén as *Actes du XIIIème Congrès International de Linguistique et Philologie romanes tenu à l'Université Laval (Québec, Canada) du 29 août au 5 septembre 1971*, T. I. Québec, pp. 483-492; “Algunos problemas actuales del estudio de los idiomas pirenaico-romances (español, portugués, gallego y catalán)”, *XIV Congresso internazionale di Linguistica e Filologia romanza (Napoli, 15-20 aprile 1974)*, Riassunti delle comunicazioni, Napoli, 1974; véxase tamén *XIV Congresso internazionale di Linguistica e Filologia romanza (Napoli, 15-20 aprile 1974)*, *Atti*, vol. II, Napoli, pp. 97-106.

⁶ *Tipologiya yazykovykh sostoyaniy i situatsiy v stranakh romanskoy rechi*, Moskva, 1976; “Yazyki Pireneiskogo poluostrova v sotsiolingvísticheskom aspecte”, en *Iberica. Kultura narodov Pireneiskogo poluostrova*, Leningrad, Nauka, 1983, pp. 109-115.

punto de vista lingüístico, é dicir, desde o punto de vista da individualidade da súa estrutura interna, diferénciase do resto das linguas románicas que integran a situación española, e por este motivo xa non se pode incluír nos dialectos do castelán (...) Polo que respecta á súa estrutura, o galego moderno diferénciase do portugués. A diferenza entre estas dúas linguas non é tan grande como a existente entre o galego e o castelán, pero aínda así, é ben patente” (p. 150). A isto engade: “Pero se deixamos de lado o aspecto lingüístico, o galego non pode considerarse dialecto do portugués por motivos sociolingüísticos (por non mencionar xa os motivos políticos, históricos, culturais, nacionais e etnográficos): non forma parte da comunidade sociolingüística portuguesa, non ten correlación cos dialectos do portugués, e a súa variante escrita non se atopa en situación de complementariedade funcional coa do portugués literario” (p. 152).

Tamén críticos literarios rusos trataron a problemática relacionada co galego. Cabe mencionar neste senso a obra “Papel do bilingüismo na creación literaria nas linguas da Península Ibérica” (1983), pertencente a Zacarías Plavskin, ex-catedrático da Universidade de San Petersburgo e especialista na literatura multinacional de España⁷.

Nos anos 70 e 80, a temática galega pasa a ocupar un posto importante nos distintos ámbitos da filoloxía.

O material galego é parte orgánica do manual universitario *Introducción á filoloxía románica*, publicado pola catedrática da Universidade de San Petersburgo Tamara A. Répina en coautoría coas romanistas moscovitas Tatiana B. Alisova e María A. Tariverdieva⁸ e da *Historia do portugués* escrita por Elena M. Wolf (1988)⁹. Neste último libro unha parte considerable está consagrada ó estudio do período galego-portugués, de finais do século XII a mediados do século XIV (pp. 36-58).

O estudio do galego dedícase activa e fructíferamente Borís P. Narúmov, do Instituto da Lingüística da Academia de Ciencias de Rusia. Publicou unha serie de artigos, como por exemplo “Galego, portugués e galaico-portugués” (1990), “Evolución da situación lingüística na Península Ibérica” (1993), “Particularidades lingüísticas e o funcionamento da literatura artística galega” (1994), “Particularidades

⁷ “Rol dvuyazychiya v literaturnom tvorchestve na materiale yazykov Pireneiskogo poluostrova”, en *Iberica. Kultura narodov Pireneiskogo poluostrova*, Leningrad, Nauka, 1983, pp. 45-61.

⁸ *Vvedeniye v romanskuyu filologiyu*, Moskva, 1ª ed. 1982; 2ª ed. 1987.

⁹ *Istoriya portugalskogo yazyka*, Moskva, 1988.

da formación da norma literaria do galego actual” (1996)¹⁰. É así mesmo autor da primeira monografía editada en Rusia sobre o galego —“O galego moderno” (1987)—, que inclúe unha descrición sistemática da estrutura e funcionamento da lingua galega, así como un ensaio sobre a súa evolución desde as orixes ata mediados do século XX. A descrición do sistema fonolóxico e gramatical do galego moderno ilústrase con gran cantidade de exemplos, tomados da literatura galega¹¹.

B. P. Narúmov interesouse tamén por cuestións de tradución ó galego. Cabe menciona-lo seu artigo “Tradución al gallego de la conferencia de M. Heidegger “La esencia de la verdad” (1991). B. P. Narúmov traduciu ó galego a narración de Chéjov *Casa con ático*. En 1993 esta tradución foi galardoada co premio “Ramón Cabanillas”, instituído pola Xunta de Galicia.

Desde os anos 70, e ata o presente, foron moitos os romanistas, doutores en filoloxía e estudiosos novos que se centraron cada vez máis en cuestións relacionadas coa filoloxía galega. A isto contribuíu, sen dúbida ningunha, o restablecemento de relacións diplomáticas con España, as viaxes de estudiosos rusos a España para desenvolver traballos de investigación, así como para impartir conferencias e participar en congresos e simposios. Algúns ibero-romanistas fixeron da temática galega ámbito central das súas investigacións. Os traballos por eles publicados desenvolven os temas:

1.- Da clasificación das linguas románicas. Vide o artigo conxunto de Susana P. Nikolayeva e Tatiana O. Kuznetsova “Algunhas particularidades das áreas marxinais da Ibero-Romania” (1977), no que as autoras estudian as sibilantes do galego, fixándose nos trazos comúns existentes coas sibilantes do portugués, os existentes entre portugués e castelán, así como os trazos específicos das sibilantes galegas¹². G. P. Zenenko analizou no artigo “Galego e portugués modernos” (1982) as diferencias entre ambos idiomas en fonética,

¹⁰ “Galisiiskiy, portugalskiy, galisiisko-portugalskiy”, en *Res filologica. Filologicheskoye issledovaniya*, Moskva-Leningrad, 1990, pp. 183-191; “Razvitiye yazykovoy situatsii na Pireneiskom poluostrova”, en *Diagronicheskaya sotsiolingvistika*, Moskva, 1993; “Osobennosti yazyka i funktsionirovaniya galisiyskoy judozhestvennoy literatury”, en *Literaturnyi yazyk i kulturnaya traditsiya*, Moskva, 1994; “Osobennosti stanovleniya sovremennoy literaturnoy normy galisiyskogo yazyka”, en *Izvestiya Akademii Nauk, Seriya literatury i yazyka*, t. 55, nº 3, 1996, pp. 25-34.

¹¹ *Sovremenniy galisiyskiy yazyk*, Moskva, 1987, 166 páxinas.

¹² “Nekotorye osobennosti marginalnyj arealov Iberoromanii”, en *Arealnyie issledovaniya v yazykoznanii i etnografii*, Leningrad, 1977, pp. 138-142.

morfoloxía e sintaxe, considerándoas suficientes para que se recoñeza o status independente do galego¹³.

2.- Do sistema fonolóxico. No artigo conxunto de Melitina A. Borodina e Susana P. Nicolayeva “Algunhas particularidades do galego (sobre materiais do “Atlas lingüístico de la Península Ibérica”)” (1970)¹⁴ e o manual de A. V. Shirokova “Fonética histórico-comparativa das linguas románicas da Península Ibérica” (1982)¹⁵.

3.- No ámbito da gramática debemos facer referencia ós artigos de Anatoli M. Gaj “Algunhas particularidades do galego en comparación co español e o portugués” (1985)¹⁶ e de G. P. Zenenko “Particularidades do sistema de pronomes persoais do galego en comparación cos sistemas do español e o portugués” (1980), “Sobre a expresión do complemento directo e indirecto mediante substantivos denotantes de seres vivos nas linguas da Península Ibérica” (1982) e “Sobre algúns problemas actuais da gramática galega” (1988)¹⁷. En Galicia publicouse o resumo do relatorio de Ekaterina E. Guerbek “Algunhas peculiaridades do uso de preposicións e frases prepositivas no galego (comparado co castelán)”¹⁸ e o artigo de E. E. Guerbek e Elena S. Zernova “Algunhas peculiaridades do uso das preposicións e frases prepositivas con significado prelocativo e postlocativo no galego (comparado co castelán)” (1996)¹⁹.

4.- No campo da estilística funcional cómpre destaca-los traballos de E. S. Zernova “Adxectivo atributivo nas linguas castelá, ca-

¹³ “Galisiyskiy i portugalskiy yazyki segodnia”, en *Voprosy iberoromanskoy filologii*, Moskva, 1982, pp. 13-17.

¹⁴ “O nekotoryj osobennostij galisiyskogo yazyka”, *Tezisy dokladov VII mezvuzovskoy nauchnoy konferentsii po romano-germanskim yazykamnaniyu*, Piatigorsk, 1970, pp. 8-9.

¹⁵ *Sravnitelno-istoricheskaya fonetika romanskij yazykov Pireneiskogo poluostrova*, Moskva, 1982, 84 páxinas.

¹⁶ “Nekotorye osobennosti galisiiskogo v sravnenii s ispanskim i portugalskim”, en *Voprosy teorii i istorii romanskij yazykov*, Leningrad, 1985, pp. 61-66.

¹⁷ “Osobennosti sistemy lichnyj mestoimeniy galisiiskogo yazyka v sravnenii s etimi zhe sistemami v ispanskom i portugalskom yazykaj”, en *Semantika i grammatika yazykovyj edinits*, Moskva, 1980, pp. 115-120; “K voprosu o vyrazhenii priamogo i kosvennogo objektov odushevlenij suschestvitelnyj v romanskij yazykaj Pireneiskogo poluostrova”, en *Voprosy iberoromanskoy filologii*, Moskva, 1982, pp. 18-25; “O nekotoryj aktualnyj voprosaj grammatiki galisiiskogo yazyka”, en *Istoriya i sovremennoye sostoyaniye iberoromanskij yazykov*, Moskva, 1988, pp. 39-43.

¹⁸ I Congreso Internacional “A lingua galega. Historia e actualidade”, 16-20 de setembro de 1996, Santiago de Compostela, Instituto da Lingua Galega, 1996, p. 52.

¹⁹ *Cadernos de lingua*, 1996, nº 13, pp. 105-114.

talana e galega”²⁰ e “O adxectivo como factor diferenciador dos estilos funcionais no galego” (1996)²¹.

5.- Problemas da sociolingüística peninsular discútese no artigo de Venedikt S. Vinogradov “Algunhas particularidades da situación lingüística e a política lingüística na España actual” (1986)²².

Os centros principais de estudio da filoloxía galega son as Universidades de San Petersburgo e Moscova, así como o Instituto de Lingüística da Academia de Ciencias de Rusia e o Instituto de Relacións Internacionais do Ministerio de Asuntos Exteriores da Federación Rusa. En Rusia, consideramos que o estudio e o ensino das linguas cooficiais do Estado español nos departamentos de románicas das facultades de filoloxía está contribuíndo a mellora-lo nivel profesional dos licenciados, ampliando a súa formación no campo da romanística.

Na Cátedra de Filoloxía Románica da Universidade de San Petersburgo o pioneiro no ensino do galego foi o profesor Anatoli M. Gaj, quen durante cinco anos (1978-1983) impartiu un curso teórico-práctico desta lingua ós estudantes de diferentes departamentos da cátedra. Varios profesores da cátedra levaron tamén este curso durante un ano. Esta iniciativa da cátedra e do profesor Gaj impulsou o interese dos alumnos polo estudio comparativo das linguas ibero-románicas.

Falando da Universidade de San Petersburgo, gustáriame destaca-lo importante labor que leva a cabo o Centro de Estudos Galegos, dirixido por Elena S. Zernova. Este centro foi creado en 1994 dentro do marco do convenio asinado pola nosa Universidade e a Xunta de Galicia. Gracias ás actividades do centro volveuse a introduci-lo ensino da lingua galega para os estudantes de primeiro e segundo ciclos e de posgrao (a cargo do Dr. Borís P. Narúmov). Cada verán, varios estudantes do Departamento de Español participan nos cursos de lingua galega na Universidade de Santiago de Compostela como bolsellos da Xunta de Galicia. Nos anos académicos 96/97 e 97/98 varios alumnos do Departamento de Español estudaron durante un semestre no Departamento de Galego da Universidade de Barcelona. O material galego utilízase na preparación das súas memorias de licenciatura.

²⁰ “Atributivnoye prilagatelnoye v ispanskom, katalanskom i galisiiskom yazykaj”, en *Aktualnyie problemy ibero-romanistiki*, Sankt-Peterburg, 1996, pp. 94-107.

²¹ *I Congreso Internacional “A lingua galega. Historia e actualidade”, 16-20 de setembro de 1996*, Santiago de Compostela, Instituto da Lingua Galega, 1996, p. 117.

²² “O nekotoryj osobennostij yazykovoy situatsii i yazykovoy politiki v sovremennoy Ispanii”, en *Izvestiya Akademii nauk. Seriya literatury i yazyka*, Moskva, 1986, pp. 41-47.

Na Universidade Estatal de Moscova o galego impártese en calidade de lingua optativa ós estudantes de distintos departamentos. Cos estes grupos traballa a profesora M. A. Kosárik.

En Rusia iniciouse a formación de especialistas altamente cualificados e doutores en filoloxía galega. En 1988, en Moscova, foi lida a primeira tese doutoral dedicada a un tema galego: Olga A. Saprykina “Lingua e estilo dos trobadores galaico-portugueses” (o director da tese foi o Dr. Venedikt S. Vinogradov). Os materiais da súa tese foron publicados nunha serie de artigos: “Sobre algunhas particularidades da linguaxe poética dos trobadores galaico-portugueses (ss. XII-XIV)”, “A repetición como base das canción galego-portuguesas”, “A linguaxe da poesía lírica no sistema da lingua galaico-portuguesa común” e outros²³.

En 1997, na Universidade de San Petersburgo, Ekaterina E. Guerbek leu a súa tese “Preposicións frontais no seu aspecto cognitivo” (dirixida por Elena S. Zernova), na que as preposicións galegas son estudiasdas cun enfoque cognitivo e comparadas coas do ruso e o castelán.

Gustárame rematar esta revista do que se fai en Rusia para fomenta-lo estudio da lingua galega, con algúns datos relativos á literatura galega. Como se sabe, o Centro de Estudios galegos da Universidade de San Petersburgo publicou tres tomos da Antoloxía bilingüe de poesía galega (t. 1 *Poesía dos trobadores*, 1995, 238 páxinas; t. 2 *Entre dous silencios*, 1996, 240 páxinas; t. 3 *Voces novas*, 1997, 272 páxinas). Case tódalas traducións foron feitas especialmente para esta edición por coñecidos poetas de San Petersburgo e publícanse por primeira vez. Elena Golubeva e Elena Zernova publicaron en 1997 un artigo de resumo da “Poesía galega en traducións rusas”²⁴.

E hai algúns días a editorial da Universidade de San Petersburgo publicou, nunha brillante versión rusa feita por Elena Zernova, a novela de Alfredo Conde *Xa vai o griffón no vento*. Así, os lectores rusos terán a oportunidade de coñecer unha obra dun dos mellores escritores da Galicia de hoxe.

Todo o que se dixu ata aquí dá fe de que, tanto en San Petersburgo como noutros centros de investigación científica, existe un

²³ “O nekotoryj osobennostij poeticheskogo yazyka galisiisko-portugalskij trubadurov (XII-XIV vv.)”, en *Zapadnoevropejskaya srednevekovaya slovesnoct*, Moskva, 1985, pp. 74-75; “Povtor kak osnova postroyeniya galisiisko-portugalskij pesen”, en *Sbornik nauchnyj trudov MGPIIYa im. M. Toreza*, Vyp. 296, Moskva, 1987, pp. 31-39; “Yazyk liricheskoy poezii v sisteme obschenarodnogo galisiisko-portugalskogo yazyka”, en *Istoriya i sovremennoye sostoyaniye ibero-romanskij yazykov*, Moskva, 1988, pp. 101-112.

²⁴ *Boletín Galego de Literatura*, nº 18, 2º semestre de 1997, pp. 103-109.

verdadeiro interese pola galeguística, e que, durante as últimas décadas no noso país, se formou persoal preparado para traballar neste campo, non só no aspecto teórico senón tamén no práctico.